

Особливості функціонування професійної свідомості психолога в процесі психотерапії

Shevchenko N.F. Features of a psychologist's professional consciousness functioning in the process of psychotherapy / N.F. Shevchenko // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / edited by S.D.Maksymenko, L.A.Onufriieva. – Issue 26. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2014. – P. 647-661.

Н.Ф. Шевченко. Особливості функціонування професійної свідомості психолога в процесі психотерапії. Стаття розкриває специфіку функціонування професійної свідомості психолога в процесі психотерапії. Подано тлумачення професійної свідомості психолога, яка трактується як психологічне утворення, в якому інтегруються професійні цінності, науково-теоретичні знання, програми професійних дій, а також знання людини про себе як про представника певної професії.

Розкрито зміст психотерапевтичної взаємодії в контексті функціонування професійної свідомості психолога. Психологічна проблема клієнта розглядається не лише як феномен суб'єктивного світосприймання, а і об'єктивне явище – як сукупність протиріч, що ведуть до психологічної дисгармонії. Розглянуто ситуацію психологічного впливу, котрий відбувається завдяки ідентифікації смислів клієнта, виявлення смислових суперечностей між структурами смислової сфери суб'єкта психотерапії, які породжуються низкою певних особистісних властивостей і впливають на вибір стратегій поведінки клієнта.

Смислотворення розглядається як рушійна сила процесу функціонування професійної свідомості. Воно полягає у встановленні значення зв'язку між об'єктом чи явищем, з одного боку, та єдиною системою життєвих відносин, що регулюють життєдіяльність суб'єкта, – з другого.

Розглянуто характеристики професійної психологічної свідомості. Обґрунтовано структурно-функціональну модель професійної свідомості психолога, специфіку її функціонування на трьох рівнях – розумінні, інтерпретації, об'єктивації. Встановлено, що семантичні компоненти цих рівнів взаємопов'язані, а елементом, що зберігає функціональну цілісність професійної свідомості, визначено семантичний професійний конструкт.

Ключові слова: професійна свідомість, професійна свідомість психолога, психологічна ситуація клієнта, структурно-функціональна мо-

дель професійної свідомості психолога, рефлексія, смисл, смислотворення.

Н.Ф. Шевченко **Особенности функционирования профессионального сознания психолога в процессе психотерапии.** Стаття розкриває специфіку функціонування професійного свідомості психолога в процесі психотерапії. Представлено тлумачення професійного свідомості психолога, яке трактується як психологічне формування, в якому інтегруються професійні цінності, науково-теоретичні знання, програми професійних дій, а також знання людини про себе як про представника певної професії.

Відкрито зміст психотерапевтичного взаємодія в контексті функціонування професійного свідомості психолога. Психологічна проблема клієнта розглядається не тільки як феномен суб'єктивного світобачення, а й об'єктивне явище – як сукупність суперечностей, що ведуть до психологічної дисгармонії. Розглянуто ситуацію психологічного впливу, яке відбувається завдяки ідентифікації значень клієнта, виявленню значимих суперечностей між структурами значимості суб'єкта психотерапії, які породжуються поряд певних особистісних властивостей і впливають на вибір стратегій поведінки клієнта.

Значимоутворення розглядається як рушійна сила процесу функціонування професійного свідомості. Воно включається в встановлення значимої зв'язі між об'єктом або явищем, з однієї сторони, і єдиною системою життєвих відносин, регулюючих життєдіяльність суб'єкта, – з іншої.

Розглянуті характеристики професійного психологічного свідомості. Обґрунтовано структурно-функціональну модель професійного свідомості психолога, специфіку його функціонування на трьох рівнях – розуміння, інтерпретації, об'єктивності. Встановлено, що семантичні компоненти цих рівнів взаємопов'язані, а елементом, що зберігає функціональну цілісність професійного свідомості, визначено семантичний професійний конструкт.

Ключові слова: професійне свідомості, професійне свідомості психолога, психологічна ситуація клієнта, структурно-функціональну модель професійного свідомості психолога, рефлексія, смисл, значимоутворення.

Постановка проблеми. Функціонування свідомості будь-якого фахівця відбувається відносно його зовнішньої діяльності, – це, насамперед, глибоке відчуття, способи мислення, інтуїція і мистецтво. У сучасній психологічній літературі професійна свідомість розглядається як найважливіша категорія, яка реально відображає сутність процесу професійного становлення і розвитку фахівця, і саме вона є основним вузлом, де зосе-

реджені розбіжності між практикою підготовки фахівця та його конкретною професійною діяльністю, вона трактується як психологічне утворення, в якому інтегруються професійні цінності, науково-теоретичні знання, програми професійних дій, а також знання людини про себе як про представника певної професії [1-3;6; 9].

Професійна свідомість починає формуватися в процесі усвідомлення професійного шляху і функціонує впродовж усієї життєдіяльності. Вона включає відчуття, думки, ідеї, ідеали, образи, концепції. Таке розуміння професійної свідомості співвідноситься з розумінням її науковцями, що досліджували психосемантичні аспекти професійної свідомості (О.Ю. Артем'єва, В.Ф. Петренко, І.Б. Ханіна), які тлумачили професійну свідомість як детерміновану професійною приналежністю специфіку репрезентації в свідомості світу («образу світу») взагалі і предмета праці зокрема.

Метою статті є висвітлення специфіки функціонування професійної свідомості психолога в процесі психотерапії.

Виклад основного матеріалу. Складність вивчення професійної свідомості полягає, на нашу думку, в тому, що практично відсутні роботи, в яких була б представлена її структура і специфіка функціонування. Базуючись на тому, що професійна свідомість є формою свідомості, очевидно, що її структурна організація повинна відтворювати у загальному або окремому структурні компоненти свідомості, що визначені в якійсь конкретній теорії, наприклад, у двокомпонентній теорії свідомості Л.С. Виготського, або трикомпонентній структурі О.М. Леонт'єва, або чотирьохкомпонентній структурі В.П. Зінченка, або ж у п'ятикомпонентній Ф.Ю. Василюка.

У реалізованому нами підході ми керуємося концепцією О.М. Леонт'єва і вважаємо, що професійну свідомість, принаймні на теперішньому її етапі, дослідження можна розглянути у рамках єдності 3-х компонентів: значення смислу, чуттєвої тканини.

Перетворюючи трьохкомпонентну структуру свідомості О.М. Леонт'єва в структуру професійної свідомості, слід чітко визначитися в тому, яким змістом наповнюється структури свідомості – значення, смисл, чуттєва тканина у професійній свідомості. Професійна свідомість як форма свідомості утворює загальне значення, а понятійно-категоріальний апарат тієї сфери знань, яка належить до певної професійної сфери. Вона утворює також професійні смисли, які знаходять своє вираження у про-

фесійних мотивах, інтересах, які проявляються у постановці професійних цілей.

Чуттєва ж тканина як компонент професійної свідомості характеризується особливістю сприйняття реальності суб'єктом професії.

На основі розуміння професійної свідомості як форми свідомості особистості розглянемо, яким чином функціонує професійно-психологічна свідомість та спробуємо побудувати її структурно-функціональну модель.

Передусім, подамо наше бачення процесу психотерапії того, що відбувається в цьому процесі, а також розкриємо специфіку взаємин смислових просторів її учасників.

Один із найважливіших принципів психотерапії – принцип процесуальності, тому можна говорити про психотерапію як про психотерапевтичний процес – непростий шлях наближення до ідеалу психологічного здоров'я. Складовими процесу психотерапії, як відомо, є: запит і скарга клієнта; ідентифікація проблеми; психологічний анамнез; психологічна гіпотеза (або прогнозування результатів); психологічний діагноз; інтерпретація; психологічний висновок; психологічна задача; стратегії вирішення психологічної проблеми.

Психолог не втручається активно в життя клієнта. В процесі психотерапії змінюється лише психічна реальність його життя, точніше – окремі її фрагменти, що відповідають за виникнення психологічних труднощів і проблем. Взаємодія смислових просторів психолога і клієнта змінює характеристики внутрішнього досвіду останнього, його систему особистісних значень і смислів.

Під час роботи з клієнтом психолог обирає стратегію певного терапевтичного підходу, а також сферу застосування своїх зусиль. Її якісна специфіка залежить від того, чи буде вона не-свідомою (всі види глибинної, аналітичної психотерапії), чи представленою мисленням і усвідомленням (когнітивна психотерапія, гештальт-терапія), емоціями і почуттями, співпереживанням (роджеріанство).

Як суб'єкт-професіонал психолог завжди опирається на відповідні наукові знання та уявлення, має свідому стратегію впливу на клієнта, володіє конкретною технікою дії і здатний виокремити, описати і пояснити психологічні механізми своєї діяльності. Його функція полягає в здійсненні довільного, цілеспрямованого вибору значень і смислів, які приписуються реальності.

Взаємодія «Клієнт – Психолог» у психотерапії зовні виглядає як розповідь клієнта про психологічні труднощі, які за-

вдають йому страждань – певну психологічну дисгармонію, несприятливий поведінковий комплекс, – від яких він прагне позбавитися через звернення до фахівця і з якими він не може впоратися сам. Життєва ситуація клієнта при цьому починає описуватися як втрата відповідей на питання: що відбувається? чому це відбувається зі мною? як жити? що робити? Емоційний та психічний стан, у якому клієнт перебуває у той час, можна назвати переживанням кризової життєвої ситуації – кризи способів розуміння світу, життя, себе людиною, кризи сенсів життя.

Зміст того, що непокоїть клієнта (ситуації, явища, стану), переживається ним на трьох рівнях: когнітивному, емоційно-оцінному, поведінковому. Отже, через розповідь клієнта психологу подається емоційно забарвлений текст, зміст котрого уточнюється завдяки невербальним проявам у вигляді міміки, жестів тощо, які надають додаткову інформацію про особливості життєвої ситуації клієнта. Суб'єктивно ця ситуація сприймається ним як складна психологічна проблема, яка утрудняє або робить неможливим його адаптивне функціонування. Для психолога запит клієнта виступає своєрідним фільтром, крізь який подається його життєвий світ.

Проте психологічна проблема клієнта, яка подається ним у запиті, не є лише феноменом суб'єктивного світосприймання, яке виражається в потребі отримання психологічної допомоги. Їх можна розглядати і як об'єктивне явище, тобто як сукупність протиріч або низку чинників, які ведуть до психологічної дисгармонії, незалежно від того, чи розуміє (і наскільки) клієнт те, що з ним відбувається, і усвідомлює він це, чи ні.

Усі виміри людського буття – життя в родині, у групі, в ситуації, в соціумі, в культурі, в епосі, в часі, в самому собі – так або інакше включені в теорію й практику психологічної допомоги. Для психолога важливо приймати в єдиному контексті все, що подає клієнт, котрий олюджує і надихає свій душевний світ.

У процесі психотерапії психолог уподібнює свою свідомість до свідомості клієнта, не руйнуючи її. У процесі консультативної або психотерапевтичної взаємодії, створюючи особливі умови, завдяки яким клієнт одержує можливість розв'язання своїх психологічних труднощів, психолог здійснює психологічний вплив, який змінює ціннісно-мотиваційну сферу клієнта, даючи йому можливість самому їх розв'язувати. Задача психолога полягає в тому, щоб зрушити клієнта в його власному розумінні причин своїх душевних труднощів. Будь-яка ситуація психотерапевтичної взаємодії є унікальною. У ній визначаються специфічні рів-

ні, сфери смислопороджувальних контекстів, на засадах яких ієрархізується ціннісно-мотиваційна сфера, висуваються установки, цілі і завдання з професійного перетворення ситуації.

Працюючи з клієнтом, психолог створює особливий інформаційний простір, який ми називаємо зовнішньою рефлексією. Переживання життєвих труднощів не дає можливості клієнту поставити собі правильне рефлексивне питання і дати відповідь на те, що з ним відбувається, і позбавитися від переживань, що турбують. Функція ж психолога полягає в тому, що він, створюючи унікальні відносини з клієнтом, своєю зовнішньою рефлексивною позицією дає можливість клієнту зрозуміти, що є причиною душевного дискомфорту, і не дає змоги почуватися комфортно.

Зовнішній бік відносин «Клієнт – Психолог» – це перше наближення. Розкриємо інший пласт – на початку взаємодії з клієнтом свідомість психолога утримує:

- бачення клієнтом своїх життєвих труднощів;
- власне інтуїтивне уявлення про психологічний зміст запиту клієнта;
- розуміння запиту клієнта за допомогою засобів психодіагностики.

На рівні чіткого усвідомлення починає формуватися образ клієнта і його запит. Як саме він формується? На результат аналізу ситуації клієнта, його запиту нашаровуються дані психодіагностики (об'єктивних і проєктивних методів), через діагностику починає вибудовуватися та ускладнюватися сама професійна свідомість, тому що діагностика – це певні параметри, критерії, характеристики, які наділені відповідними смислами. В результаті цього будується образ психологічних властивостей і якостей клієнта, котрі точніше відображають специфіку труднощів, що окреслені його запитом. Варто звернути увагу на те, що в ситуації консультативної взаємодії психолог не може обходитися лише засобами психодіагностики, оскільки психодіагностика не дає відображення самої ситуації, а лише окреслює її контур. Розпитування клієнта, аналіз його невербальної поведінки суттєво доповнюють психологічну картину труднощів клієнта.

У свідомості психолога створюється представлення образу клієнта і його запиту, а також представлення різниці «бачення» цього запиту очима клієнта й психолога, які виходять із того, що уява клієнта про власні негаразди і труднощі не завжди виявляється дійсно психологічною проблемою. Складність тут полягає в тому, що все, що усвідомлюється, вербалізується. Однак повної відповідності між усвідомленим і вербалізованим не існує, як не-

має тотожності між неусвідомленим і невербалізованим. Не відбувається повного збігу і між тим, що людина в ході мислення вербалізує (тобто експліцитно виражає в мовленні) і при цьому імпліцитно має на увазі.

Більш глибоке проникнення дає можливість розглянути ситуацію психологічного впливу, взаємовідносини смислів мовленнєвого простору клієнта й психолога. Володіння мовленням як потужним інструментом впливу на людину пов'язано зі здібністю розуміти смисли співбесідника, ідентифікуючи їх, і робити їх доступними для впливу. Ідентифікувати смисли – означає зробити їх фактично доступними, але ідентифікація і розуміння смислів лише потенційно можуть розв'язати запит клієнта. Для того, щоб зміни у його смислового полі відбулися, необхідно виявити смислові суперечності. Ці суперечності породжуються низкою певних особистісних властивостей, які опосередковано впливають на вибір стратегій поведінки особистості клієнта, на нашу думку, саме суперечності між структурами смислової сфери суб'єкта психотерапії виступають детермінантами трансформації особистісного смислу. Коли відбувається виявлення суперечностей, смисли починають трансформуватися. Ці процеси відображають ситуацію психологічного впливу психолога, але впливу некерованого, оскільки це не є маніпулюванням. Такий рух сполучується з емоційною включеністю в контакт обох сторін.

Смислотворення, яке є рушійною силою процесу функціонування професійної свідомості, полягає у встановленні значеннєвого зв'язку між об'єктом чи явищем, з одного боку, та єдиною системою життєвих відносин, що регулюють життєдіяльність суб'єкта, – з другого.

Розглянемо більш детально процес смислотворення, як його розкриває Д.О. Леонт'єв. Він розуміється як процес, у результаті якого ті чи інші предмети здобувають для суб'єкта особистісний смисл чи змінюють особистісний смисл, що вони мали спочатку [4, с. 34]

Автор описує три механізми смислотворення: мотиваційний, диспозиційний і атрибутивний. Сутність мотиваційного механізму смислотворення полягає в тому, що об'єкти чи явища набувають особистісного сенсу внаслідок їхнього зв'язку з реалізацією мотивів суб'єкта, сприяючи чи перешкоджаючи цієї реалізації. У такому контексті мотив виступає як джерело смислу об'єктів або явищ, значимих для реалізації діяльності, що актуально розгортається [4, с. 35].

Подане розуміння смислотворення пов'язано з традицією виділення смислотвірної функції мотиву і смислотвірних мотивів у діяльнісному підході. Однак, як відзначає автор далі, актуальні мотиви є не єдиним джерелом смислу. Так, інший механізм смислотворення, диспозиційний, пов'язаний зі своєрідною іррадіацією відносин. Джерелом смислу в цьому випадку виступають значимі об'єкти, стосунки, до яких укріплене в структурі особистості у вигляді стійкої смислової диспозиції, і смислотворення при цьому не пов'язано з контекстом актуальної діяльності. Смысл об'єкта чи явища визначається не його прагматичною значимістю, а деякою упередженістю стосовно нього.

Нарешті, на думку автора, можна говорити про атрибутивний механізм смислотворення, при якому можливим критерієм оцінки і, відповідно, джерелом смислу, виявляються власні параметри чи атрибути об'єктів чи явищ, які є значимими для суб'єкта. Характер смислотворення в цьому випадку деякою мірою визначається системою цінностей суб'єкта, однак джерелом атрибутивного смислотворення є індивідуально-специфічні категоріальні шкали, що служать інструментом виділення, класифікації й оцінювання суб'єктом значимих характеристик об'єктів і явищ дійсності [4, с. 37].

З огляду на зазначене, вивчення особливостей формування професійних значень і смислів як ядерного утворення свідомості фахівця є необхідним і достатнім для того, щоб характеризувати специфіку її функціонування.

Наступний зріз дає можливість побачити, що професійна свідомість психолога виступає як відкрита, інтер-суб'єктна за своєю природою система, що знаходиться в постійній взаємодії з іншим. Сама професійна психіка є діалогічною, тому що вона поєднує різні логіки, які дають можливість послідовно переходити з однієї позиції на іншу. У процесі професійної взаємодії для психолога людська психіка й світ стають єдиною субстанцією. Основним засобом роботи психолога стає семантичне подвоєння себе та іншої свідомості за допомогою мови. Завдяки надрефлексивному механізму психолог входить у діалог із новим семантичним утворенням особистості і, таким чином, сприяє особистісній психологічній інтеграції. Наявність у свідомості певної структури, яка у своєму механізмі функціонування мала б можливість трансформування та спонтанності, дозволяє здійснювати таку взаємодію.

Спробуємо детальніше розглянути процес взаємодії «Клієнт – Психолог».

Як зазначалося, психолог працює не з життєвою ситуацією клієнта, не з її трансформацією, а з переживаннями, з системою цінностей, стосунків і станів людини, суб'єктивним сприйняттям клієнтом факторів оточення, тобто, не з реальною, а з психологічною ситуацією – складною структурою сигналів, які особистість отримує в певний період часу, та частиною внутрішнього і зовнішнього світу, що сприймається людиною. Психологічна ситуація не рівнозначна зовнішнім стимулам, хоча події фізичного середовища зазвичай важливі для психологічної ситуації. Для того, щоб працювати з психологічною ситуацією (глибоко розуміти, що відбувається, ефективно і відповідально діяти) психолог повинен постійно прикладати рефлексивно-творче зусилля.

Щодо розуміння клієнтом власних труднощів, то він бачить у своїй ситуації не дійсний стан речей, а власне уявлення про них, пропускаючи реальні факти крізь «сито» власних особистісних смислів. Основне значення для клієнта мають не самі події, які відбуваються з ним, а той смисл, який він надає цим подіям, і ті ситуативні смислові єдності, що виникають на основі переживання та осмислення реальної ситуації. Ці значення та смисли фіксуються у клієнтському запиті, зверненому до психолога.

Аналізуючи запит клієнта, психолог вибудовує картину клієнтського запиту, тобто бачення ситуації клієнта, яке фільтрується через його власні значення та смисли. Перетинаються два смислових простори – психолога й клієнта, і відбувається не лише знаходження смислу вихідного запиту клієнта, а, як підкреслює Н.В. Чепелева, породження спільного смислового простору, який, у свою чергу, сприяє кристалізації, синтезу нового смислу, що приймається обома учасниками психотерапевтичного процесу [7].

У цьому контексті, на думку авторки, для практичного психолога важливим є володіння інтерпретаційними схемами, яких вона виділяє три види:

- смислові, що включають передусім особистісні смисли, тобто мотивоване ставлення до значення, форму включення значення в структуру свідомості та особистості;
- культурні, які використовують наявні в культурі зразки;
- когнітивні, що включають концептуальні схеми, знання та уявлення суб'єкта [7, с.33].

Умовою дії механізму інтерпретації у процесі надання психологічної допомоги є безперестанна робота, яка відбувається у свідомості психолога. Новий смисловий простір характеризується єдністю смислу й переживань.

Ще одне важливе питання: в якій формі здійснюється взаємодія? Характер, динаміка, своєрідність міжособистісних стосунків практичного психолога і клієнта, що пред'являються і не пред'являються клієнту, проте відчуваються останнім, відіграють визначальну, головну роль у динаміці процесу й в остаточному підсумку в дієвості психологічної допомоги. Відбувається діалог-взаємодія двох людей, двох екзистенцій. Ця взаємодія обов'язково присутня, і головним є те, що вона проявляється не в об'єктивній формі, її результатом є певне відчуття один одного, професійна ж свідомість психолога об'єктивує психологічний зміст цих стосунків. Тобто психолог усвідомлює те, як на нього як особистість впливає світ клієнта, тоді він може говорити про свої контр-переносні почуття, і це є робота його рефлексивного шару свідомості, саме в ньому ці процеси відбуваються.

Абстрагуючись від певного конкретного рівня сформованості професійної свідомості фахівця, побудуємо певну абсолютну функціональну модель професійно-психологічної свідомості, хоча, звичайно, від рівня розвитку свідомості особистості залежить дуже багато. До того ж, наукова побудова моделі не є дзеркальним відображенням дійсності, а являє собою таке модельне знання, яке фіксує найважливіші загальні закономірності, котрим відповідають окремі випадки.

Функціонування професійної свідомості практичного психолога відбувається на трьох рівнях:

1-й рівень – розуміння клієнта, логіки його життя – це відтворення способу життя клієнта, з усіма його симптомами та специфікою;

2-й рівень – інтерпретація життєвого світу клієнта – креативна мисленнєва дія, що ґрунтується на власному самотійному тлумаченні психологом психологічної специфіки клієнта – способу життя, системи цінностей, патернів поведінки;

3-й рівень – об'єктивація специфіки клієнта за допомогою професійних знань. На цьому рівні відбувається опосередкування всього матеріалу, здійснюється породжувальна функція свідомості. По суті, об'єктивація і є головною функцією професійної свідомості психолога.

Семантичні компоненти цих рівнів професійної свідомості практичного психолога тісно пов'язані один з одним і пронизують усі рівні цими зв'язками, адже психолог сприймає феноменологічний простір клієнта крізь призму змісту професійної свідомості, в якій є професійні знання, професійні цінності, про-

грами професійних дій, як імпліцитних, так і експліцитних, котрі дають підстави для обґрунтування, кваліфікування феноменів світу людини.

Говорячи про предмет діяльності, для якої психологічна свідомість формується та специфікується, підкреслимо, що мова йде не про зовнішню діяльність психолога – психодіагностику, психологічне консультування, корекцію, психотерапію, які реалізуються по відношенню до клієнта, а про внутрішню роботу, яка здійснюється відносно особливим чином сприйнятого й обробленого матеріалу (тексту), специфічно «знятої» й організованої, як її визначає О.Є. Сапогова, психологічної квазіреальності [6]. Не можна сказати однозначно, що це таке: відчуження, використання логіки професійних знань, навичок, способів мислення, чи це інтуїція, мистецтво, чи магія або харизма.

Наголосимо, що професійна діяльність психолога вимагає від фахівця такого рівня майстерності, який дозволяє гнучко і творчо в досить обмежений час збирати психологічний анамнез та ставити психологічний діагноз, підбирати й адаптувати техніки і методики, спостерігати за станом клієнта й змінами його світосприйняття, оцінювати правомірність обраних методів і власної роботи, організовувати творчий пошук більш адекватних прийомів, методів, не порушуючи при цьому необхідні правила і принципи професійної взаємодії.

Здійснення такого рівня майстерності стає можливим лише за умови розуміння цінності й унікальності особистості, її структури, котра, за визначенням С.Д. Максименка, як цілісність є об'єктивною реальністю, що втілює внутрішні особистісні процеси. Це й визначає специфічність свідомості й діяльності практичного психолога, підвищує вимоги до творчого потенціалу, рівня підготовки й майстерності в галузі практичної психології [5, с. 7].

Вказуючи на специфіку й складність діяльності практичного психолога, Ю.М. Швалб підкреслював, що психологу необхідно утримувати в своїй свідомості безпосередній предмет діяльності, свою дію по відношенню до предмета і своє ставлення до дії з предметом [8, с. 14].

Три функціональні рівні професійної свідомості практичного психолога пронизуються пов'язаними між собою семантичними компонентами. Але повинен бути той конструктивний елемент, який буде утримувати їх у єдиному полі функціонування. Таким елементом, який зберігає функціональну (не структурну) цілісність професійної свідомості, є семантичний професійний

конструкт, за допомогою якого психолог інтерпретує або витлумачує феноменологічний простір клієнта. За рахунок цілісності семантичного конструкта або його універсальності встановлюється зв'язаність функціональних рівнів.

Висновки. Пусковим моментом цього функціонування виступає смисл, який народжується та формується у структурах свідомості. Рушійною силою функціонування професійної свідомості є смислотворення, яке є творчим процесом смислостворення, тобто породження нових смислів. Смислотворення реалізується через рух від «безособистих» значень як об'єктивного змісту соціокультурного досвіду до втілення смислу у формі суб'єктивного досвіду клієнта, який сприймається ним як особистісно-цінне знання.

Механізмом здійснення цих функцій є поточне професійне усвідомлювання ситуації, рефлексивне осмислення та надрефлексивна схематизація проблемної психологічної ситуації.

Подане бачення специфіки функціонування професійної свідомості, безумовно, не вичерпує всієї глибини цього складного і багатогранного явища. Створена структурно-функціональна модель професійно-психологічної свідомості є підґрунтям для створення моделі її формування в процесі фахової освіти майбутніх практичних психологів.

Список використаних джерел

1. Бондаренко А.Ф. Задачи исследования профессионального сознания психолога-практика / А.Ф. Бондаренко, Н.А. Кучеровская // Психолого-педагогичні засади професійного становлення особистості практичного психолога і соціального педагога в умовах вищої школи: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (27-28 лютого 2003). – Тернопіль, 2003. – 264 с.
2. Зеличенко А.И. Психосемантика и изучение профессионального сознания психологов / А.И. Зеличенко, Г.И. Степанова // Вестник Московского университета. Сер. 14. Психология. – 1989. – № 3. – С. 20-32.
3. Исаев Е.И. Становление и развитие профессионального сознания будущего педагога / Е.И. Исаев, С.Г. Косорецкий, В.И. Слободчиков // Вопросы психологии. – 2000. – № 3. – С. 57-66.
4. Леонтьев Д.А. Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности / Д.А. Леонтьев. – М.: Смысл, 1999. – 487 с.

5. Максименко С.Д. Розуміння особистості як передумова екологізації життєвого простору / С.Д. Максименко // Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / за ред. С.Д. Максименка. – К., 2003. – Т. 7, ч. 1 – С. 7-12.
6. Сапогова Е.Е. Профессиональное психологическое сознание: рефлексия вслух / Е.Е. Сапогова // Журнал практического психолога. – 1997. – № 6. – С. 3-13
7. Чепелева Н.В. Роль процесів розуміння та інтерпретації у створенні семіотичного простору психотерапії / Н.В. Чепелева // Актуальні проблеми психології. Консультативна психологія і психотерапія / за ред. С.Д. Максименка, З.Г. Кісарчук. – К., 2002. – Т. 3, вип. I. – С. 30-45.
8. Швалб Ю.М. Целеполагающее сознание (психологические модели и исследования) / Ю.М. Швалб. – К.: Миллениум, 2003. – 152 с.
9. Шевченко Н.Ф. Развитие концепции сознания А.Н. Леонтьева в системе теоретических основ профессионального сознания психолога / Н.Ф. Шевченко // Харьковская школа психологии: наследие и современная наука / отв. ред. Т.Б. Хомуленко, М.А. Кузнецов. – Х.: Изд-во ХНПУ имени Г.С. Сковороды, 2012. – С. 250-264.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Bondarenko A.F. Zadachi issledovanija professional'nogo soznanija psihologa-praktika [Research problems of professional consciousness of the expert psychologist] Psihologopedagogichni zasady profesijnogo stanovlennja osobistosti praktichnogo psihologa i social'nogo pedagoga v umovah vishhoї shkoli: materialy Vseukraїns'koї naukovo-praktichnoї konferencії (27 – 28 ljutogo 2003). – Ternopil', 2003. – 264 s.
2. Zelichenko A.I. Psihosemantika i izuchenie professional'nogo soznanija psihologov [Psychosemantics and studying of professional consciousness of psychologists] Vestnik Moskovskogo universiteta. Ser. 14. Psihologija. – 1989. – № 3. – S. 20 – 32.
3. Isaev E.I. Stanovlenie i razvitie professional'nogo soznanija budushhego pedagoga [Formation and development of professional consciousness of future teacher] Voprosy psihologii. – 2000. – № 3. – S. 57-66.
4. Leont'ev D.A. Psihologija smysla: priroda, stroenie i dinamika smyslovoj real'nosti [Sense psychology: nature, structure and dynamics of semantic reality] M.: Smysl, 1999. – 487 s.

5. Maksimenko S.D. Rozuminnja osobistosti jak peredumova ekologizacii zhitteвого простору [Understanding of the personality as prerequisite ecologisation of vital space] Aktual'ni problemi psihologii: zbirnik naukovih prac' Institutu psihologii im. G.S. Kostjuka APN Ukraini / za red. S.D. Maksimenka. – K., 2003. – T. 7, ch. 1 – S. 7-12.
6. Sapogova E.E. Professional'noe psihologicheskoe soznanie: refleksija vsluh [Professional psychological consciousness: reflection aloud] Zhurnal prakticheskogo psihologa. – 1997. – № 6. – S.3 – 13
7. Chepeljeva N.V. Rol' procesiv rozuminnja ta interpretacii u stvorenni semiotichnogo простору psihoterapii [Role of processes of understanding and interpretation in creation of semiotics space of psychotherapy] Aktual'ni problemi psihologii. Konsul'tativna psihologija i psihoterapija / za red. S.D. Maksimenka, Z.G. Kisarchuk. – K., 2002. – T. 3, vip. I. – S. 30 – 45.
8. Shvalb Ju.M. Celepolagajushhee soznanie (psihologicheskie modeli i issledovanija) [The purposebelieving consciousness (psychological models and researches)]. – K.: Millenium, 2003. – 152 s.
9. Shevchenko N.F. Razvitie koncepcii soznaniya A.N. Leont'eva v sisteme teoreticheskikh osnov professional'nogo soznaniya psihologa [Development of the concept of consciousness of A.N. Leontyev in system of theoretical bases of professional consciousness of the psychologist] Har'kovskaja shkola psihologii: nasledie i sovremennaja nauka / otv. red. T.B. Homulenko, M.A. Kuznecov. – H.: Izd-vo HNPU imeni G.S. Skovorody, 2012. – S.250 – 264.

N.F. Shevchenko. Features of a psychologist's professional consciousness functioning in the process of psychotherapy. The article deals with the specifics of a psychologist's professional consciousness functioning in the process of psychotherapy. It has been presented the interpretation of a psychologist's professional consciousness, which is treated as a psychological education, which integrates professional values, scientific and theoretical knowledge, professional activities, and the person's knowledge of himself as the representative of a certain profession.

The content of psychotherapeutic interactions in the context of the functioning of professional consciousness of a psychologist has been presented. A psychological problem of the client has been considered not only as a phenomenon of subjective perception and objective phenomenon that is as a set of contradictions leading to psychological disharmony. There has

been studied the situation of psychological influence, which takes place due identification of the meanings of the client, identifying the conceptual contradictions between the structures of the semantic sphere of the subject of psychotherapy that come due certain personal characteristics and affect the choice of behavior strategies of the client.

Sense-formation has been considered as the driving force of the process of the professional consciousness functioning. It consists in establishing the meaningful relationship between object or phenomenon on the one hand, and unified life relationships, regulating the activities of the entity, on the other.

The characteristics of professional psychological consciousness have been examined. It have been substantiated the structural-functional model of the psychologist's professional consciousness, the specifics of its functioning on three levels – understanding, interpretation, objectivation. It has been explained that the semantic components of these levels are correlated; semantic professional construct has been defined as the element that retains the functional integrity of professional consciousness.

Key words: professional consciousness, a psychologist's professional consciousness, psychological situation of a client, structural and functional model of professional consciousness of a psychologist, reflection, sense, sense-formation.

Received August 8, 2014

Revised September 6, 2014

Accepted October 5, 2014

УДК 159.922:943.946

В.А.Шинкарюк

psihevik@mail.ru

Психологічні особливості формування моторно-силових навичок старшокласників на заняттях з фізичної культури

Shynkariuk V.A. Psychological peculiarities of the formation of motive and strength skills in senior pupils at physical training lessons / V.A. Shynkariuk // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / edited by S.D.Maksymenko, L.A.Onufrieva. – Issue 26. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2014. – P. 661-675.
